

Sammanfattning av avhandling

”Samverkansnätverk för innovation – en interaktiv och genusvetenskaplig utmaning av innovationspolitik och innovationsforskning”

Malin Lindberg

Luleå tekniska universitet, 2010

Under de senaste decennierna har politiker, tjänstemän och forskare alltmer kommit att rikta uppmärksamheten mot den roll som samverkan spelar för uppkomsten av innovationer. Bland annat har betydelsen av samverkansnätverk med deltagare från olika samhällssektorer betonats. Några varianter av samverkansnätverk som tros bidra till utvecklingen av innovationer är de som kallas för innovationssystem, Triple Helix och kluster. Via nationella och regionala myndigheter har statliga medel delats ut till sådana samverkansnätverk i hopp om att främja innovation och att i förlängningen uppnå det som kommit att kallas för ”hållbar tillväxt”. Samtidigt har andra samverkansnätverk riktat strålkastarljuset mot den marginalisering som utövats i dessa satsningar gentemot vissa aktörer och verksamhetsområden. Det är då särskilt kvinnor och näringar som sysselsätter många kvinnor som har ansetts missgynnas av prioriteringsmönstret i den förda politiken och forskningen. Detta trots att flera av de näringar som sysselsätter många kvinnor – företrädesvis service- och upplevelsenäringar – tillskrivits en central betydelse för omvandlingen av västvärldens ekonomier till att bli mer dynamiska och kunskapsbaserade.

I min avhandling vill jag utvidga den kunskapsutvecklande arenan kring samverkansnätverk för innovation genom att gestalta några av de aktörer och verksamhetsområden som har marginaliserats. Genom att problematisera de normer som råder för kategorisering och värdering av innovationssystem och kluster analyserar jag hur kön ”görs” i innovationsforskning och innovationspolitik. Därmed kan min avhandling ses som en interaktiv och genusvetenskaplig utmaning av denna politik och forskning. Det som utmärker min avhandling är att den har utvecklats med en interaktiv forskningsansats där gemensam kunskapsutveckling mellan forskare och aktörer utanför akademien eftersträvas. I och med att min avhandlingsprocess har sin upprinnelse i några av de insatser som har gjorts för att främja kvinnors företagande och innovation i Sverige har den präglats av problembilder som anses vara relevanta även utanför akademien. De forskningsfrågor som besvaras i avhandlingen är:

- 1) Vad kännetecknar insatser för att främja kvinnors företagande och innovation?
- 2) Vilket handlingsutrymme skapar spänningsfältet mellan ett uppifrån- och ett nedifrånperspektiv att betrakta dessa insatser som exempel på innovationssystem?
- 3) Hur kan nyttjandet av detta handlingsutrymme belysa hur kön görs i innovationsforskning och innovationspolitik?

Empirin utgörs av de insatser för att främja kvinnors företagande och innovation som har utförts av fyra regionala samverkansnätverk i Sverige. Dessa är valda utifrån att de representerar två skilda delar av landet: Norra Norrland och Mellersta Mälardalen. De har dessutom alla själva problematiserat användningen av innovationssystem och kluster som

teoretiska begrepp och politiska verktyg redan innan mitt avhandlingsarbete inleddes, vilket gör dem särskilt lämpliga att gestalta. Min avhandling kännetecknas av en nydanande kombination av en interaktiv forskningsansats, genusteorier och teorier om innovationssystem och innovationspolitik. Tack vare denna kombination har jag i samverkan med de fyra samverkansnätverken kunnat gestalta deras verksamheter och hur de har utmanat befintlig innovationspolitik och innovationsforskning. Den interaktiva forskningsansatsen har tillsammans med ett nedifrånperspektiv som analytisk ansats gjort det möjligt att utveckla kunskap på ett sätt som inkluderat några av de röster som tidigare har marginaliserats i innovationsforskningen. Förutsättningen för detta har varit den interaktiva ansatsens betoning av att sammanföra många olika sorters kunskap och strävan efter jämlika relationer mellan forskare och berörda.

Den slutsats jag drar utifrån min forskningsfråga om vad som kännetecknar de fyra samverkansnätverkens insatser är att de fyra samverkansnätverken har organiserat sina verksamheter utifrån problemrepresentationen att det råder olika villkor för kvinnor och män i företagande och innovation; kring kategorin kvinnor som främsta målgrupp; med engagemang från såväl offentlig, privat, akademisk som ideell/civil sektor; omfattande främst näringar med många kvinnor men även mansdominerade näringar; resulterande i en rad innovationer och strävande efter ett socialt tillstånd av "hållbar utveckling". Min analys av empirin från de fyra samverkansnätverken visar att de i sin organisering har samlat aktörer från olika samhällssektorer som tillsammans har utvecklat ny kunskap som gett upphov till innovationer. Eftersom detta stämmer överens med den definition av innovationssystem som tillämpats i forskning och politik drar jag slutsatsen att de fyra samverkansnätverken mycket väl kan betraktas som exempel på sådana. Denna slutsats utmanar merparten av den befintliga innovationsforskningen och innovationspolitiken. Detta eftersom de prioriteringar som gjorts där sällan har omfattat samverkansnätverk för innovation där kvinnors företagande och innovation har utgjort en betydande del.

Det är dock inte tillräckligt att konstatera att de fyra samverkansnätverken utgör exempel på innovationssystem. Minst lika viktigt är det att understryka hur de har utmanat flera av de modeller och antaganden som tillämpats i forskning och politik för att förstå hur innovationssystem, triple helix och kluster organiseras. De har bland annat ifrågasatt uppfattningen att sådana samverkansnätverk för innovation skulle vara enhetliga system utan interna slitningar eller oberoende av sociala relationer mellan människor. Detta genom att visa hur maktrelationer och genuskonstruktioner påverkar kvinnors respektive mäns möjligheter att bidra till och dra nytta av sådana samverkansnätverk. I analysen av de fyra samverkansnätverkens verksamheter utifrån cirkelmodellen framgår att de utmanat triple helix som modell för innovationssystem genom att involvera även en fjärde sektor – den ideella/civila – i sin organisering. Min empiri uppmanar därmed till en vidareutveckling av triple helix som teoretiskt begrepp och politiskt verktyg. Därför lanserar jag här begreppet Quattro Helix som jag menar speglar mitt empiriska material om hur innovation främjas av samverkansnätverk på ett mer adekvat sätt än vad triple helix gör.

I nätverksdeltagarnas beskrivningar av sina verksamheter framställs görandet av kön som en central komponent i samhällets värdering av olika sorters innovatörer, innovationsfrämjare och innovationer. De vittnar om hur de har blivit avrådade att söka medel från policyprogram som riktar sig till innovationssystem och kluster; om hur de inte

ansetts vara lämpliga att ta del av statlig service inom företags- och innovationsutveckling; om hur deras målgrupper med kvinnor och verksamhetsområden med många kvinnor givits undermåliga statliga utvecklingsmedel; samt om hur män och mansdominerade sektorer prioriterats i policyprogram och forskningsstudier. Genom att sätta ord på dessa upplevelser har nätverksdeltagarna bidragit till att identifiera hur kön görs i den nuvarande politiken och forskningen. Min slutsats är att de fyra samverkansnätverken har visat att kön görs i innovationspolitiken och innovationsforskningen på ett sätt som är isärhållande och hierarkiskt. Detta eftersom kategorierna män och mansdominerade näringar särskiljs från – och värderas högre än – kategorierna kvinnor och kvinnodominerade näringar i statliga satsningar och akademiska studier rörande samverkansnätverk för innovation.

Anledningen till att de fyra samverkansnätverken i min avhandling framträder som relevanta aktörer i sammanhanget har att göra med att jag har tillämpat ett nedifrånperspektiv som analytisk ansats, där marginaliserade aktörer inte har avfärdats i förväg. Detta avviker från det uppifrånperspektiv som har övervägt som ansats och styrmedel i innovationsforskning och innovationspolitik, där vissa aktörer och verksamhetsområden i förväg har utpekats som mer relevanta än andra. När jag i denna avhandling valt att tillämpa ett nedifrånperspektiv som analytisk ansats uppmärksammas istället de aktörer och områden som fallit utanför dessa snäva ramar. I fallet med de fyra samverkansnätverken utgörs dessa aktörer och områden främst av kvinnor och näringar med många kvinnor. Nätverksdeltagarnas strävan verkar emellertid ha varit att göra särskiljandet mellan kategorierna kvinnor och män överflödigt i satsningar på innovationssystem och kluster. Detta utifrån deras övertygelse att kön inte styr förmågan att generera och främja innovation. Nedifrånperspektivet har på så sätt potential att göra kön på ett sätt som är mindre segregande och mindre hierarkiskt.

De innovationspolitiska konsekvenserna av avhandlingens slutsatser måste bli en annorlunda prioritering mellan aktörer och verksamhetsområden än den som hittills gjorts i policyprogram för innovationssystem och kluster. Ett annat urval av aktörer och områden skulle kunna åstadkommas genom en medveten strävan bortom dikotomiserande genuskonstruktioner och uppmärksamma potentialen i alla branschens vardagliga, tekniska, organisatoriska, producerande och sociala aspekter. Denna medvetenhet skulle göra det ofruktbart att konsekvent prioritera mansdominerade näringar på bekostnad av näringar med många kvinnor. Inte heller skulle det längre vara fruktbart att prioritera män som drivande aktörer på bekostnad av kvinnor. I praktiken skulle denna medvetenhet innebära ett annorlunda prioriteringsmönster i främjandet av innovationssystem och kluster, där urvalet inte följer den könssegrigerade arbetsmarknaden i Sverige.